

ATENȚIA VIRTUALĂ

Autor: Ștefan Capmare | 7 octombrie 2022

atenția nu intră (doar) în sfera epistemologiei.

Prima intuiție cu privire la atenție o încadrează în clasa situațiilor epistemice. Atenția apare ca act cognitiv sau ca dispoziție mentală. Ea presupune, în această perspectivă, menținerea unei reprezentări în fenomenul dat subiectului, adică persistența în intuiție a unui obiect care e „consumat” (fiind intelectualizat spontan) de către conștiința subiectului. Metabolismul asociat atenției nu e altceva decât transparentizarea specificităților obiectului – obiectul reprezentării se „împlinește” în interiorul gândirii și se completează, adică se dez-văluie. Totuși, persistența obiectului în reprezentare nu este dată, ci activată, adică simpla prezență a unui obiect în percepție permite posibilitatea unui „ceva” care e dat suveran peste conștiință, iar subiectul e simplul pacient al acelei reprezentări, fiindcă nu i se poate sustrage și nu o poate altera. Atenția, în schimb, nu e compatibilă cu un obiect inevitabil, ci necesită selectarea liberă a unui obiect dintr-o multitudine de obiecte posibile. Să fii atent, în sensul ăsta, ar însemna să insiști voluntar asupra unui singur obiect mental, adică să prezinți intelectului multiplul (detaliul care alterează întregul) din interiorul unei unități bine determinate. Aici actul de a fi atent își trădează prima contradicție. Ca să fii atent, trebuie să închizi virtualitatea numerică a cunoașterii la un singur obiect cognoscibil, adică trebuie să refuzi o cunoaștere continuă în favoarea unei cunoașteri discrete. Atenția, prin urmare, pare să fie un fapt imposibil de determinat total în termeni epistemologici, tocmai prin faptul că presupune selecția arbitrară a unui obiect, adică un „întâmplător” dublu: fie ceva ne atrage atenția, fie suntem atenți la ceva, cu egală necesitate – ceva ne obligă (adică ne supune necesității), obligatoriu, care prin natura lui ne scapă opțiunii, deci e un liber exercitat cu necesitate. Ambele situații fac din subiect un pacient inactiv al reprezentării ca dată în fenomen. Suntem atenți fiindcă ceva e urgent, sau suntem atenți fiindcă unitatea e mai apropiată decât multiplul. Ambele situații fac din atenție o

problemă a faptului-de-a-fi-în-lume sau, mai curând, o problemă a Dasein-ului (ființa-aici, ființarea determinată în și de timp). Atenția este, prin urmare, un fenomen metafizic. În interpretarea metafizică a atenției, totuși, dimensiunea epistemologică nu este abolită, ci sublimată în articulația ei ontologică, sub semnul necesității. Restricția multiplului la unitate este inevitabilă, fiindcă devenirea subiectului nu se poate face decât ca transformare a obiectului „de contemplat” în materie deja contemplată, adică în evacuarea, după comprehensiune, a materiei necunoscutului cognoscibil, transformat acum în simplu cunoscut. Când un obiect intrat în reprezentare nu captează atenția, înseamnă că el intră în coliziune cu un alt obiect care e mai urgent, mai convenabil, mai captivant, iar subiectul nu are opțiunea să pună în centrul activității lui mentale o altă reprezentare disponibilă în virtualitatea simțurilor. Cazul cel mai clar este dat de existența unui stimul algic: durerea (fizică sau psihică) concurează infidel cu orice reprezentare calmă, pe care subiectul o poate alege liber (de văzut, de exemplu, delirul lui Rachel din *The Voyage Out* sau cazul patologiei consemnate liric de S.T. Coleridge). Patologia fizică sau psihică răpesc conștiinței libertatea de a-și alege ținta atenției. Patologia *Dasein*-ului presupune și o patologie a atenției. Prin urmare, cele două sunt obligatoriu interconectate.

atenția nu este statică.

Deocamdată, atenția pare să conțină obligatoriu o dimensiune statică, fiindcă pare să presupună deopotrivă persistență și necesitate. Nimic nu pare mai static și mai inert decât unitatea unei reprezentări în timp. Întrebarea este cine stă și unde? Stă obiectul în subiect, sau stă subiectul în interiorul obiectului? Care e partea mobilă și care e partea statică a atenției? Dacă obiectul stă în subiect, înseamnă că prezența obiectului în gândire nu aduce plus cunoaștere, fiindcă obiectul e imobil, deci e inutilizabil. O reprezentare inertă, lipsită de posibilitatea mișcării, nu permite devenirea. Dacă subiectul stă în obiect, înseamnă că subiectul parcurge modalități ale obiectului, adică variază liber între reprezentări cvasi-stabile. În primul caz, în care obiectul populează și confiscă intuiția, mobilitatea e imposibilă. În al doilea caz, în care subiectul locuiește într-un obiect static, mișcarea de conștiință care metabolizează obiectul îl și denaturează în același timp, deci generează la fiecare pas noi obiecte, ceea ce înseamnă că, de fapt, conștiința nu e „atentă”, ci doar operează restricții ale unei unități pe care o observă în alcătuirea ei fracționară. În ambele cazuri, atenția este evacuată: în primul caz, fiindcă se neagă dimensiunea ei epistemologică, în al doilea caz fiindcă se încalcă stipulația consistenței obiectului dat. Soluția este eliminarea criteriului de persistență: rezultă că atenția este, în fapt, mișcarea subiectului într-un obiect la rândul lui în mișcare. Este, în fapt, mișcarea deodată cu obiectul. Subiectul alege în ce spațiu logic disponibil în obiectul desfășurat în reprezentare își investește efortul facultății intelective sau unde în interiorul obiectului își mută contemplația. Atenția, în cadrul

acesta metafizic, își pierde semnificația restricției pe care o avea în dimensiunea ei epistemologică. Odată introdusă variabila devenirii, atenția nu mai este selecție arbitrară, ci reflectare a Ființei în facticitate, reflectare la care *Dasein*-ul participă prin faptul că se face executorul ei. Atenția este, prin urmare, un act al devenirii – subiectul și obiectul devin unul pentru altul, datorită faptului că participă simultan la conturarea fenomenului (obiectul primit subiectiv e conjugat în subiectul care obiectivizează).

patologia atenției.

Atenția rămâne, prin urmare, o devenire a subiectului într-un obiect care suscită interesul cu forța necesității. Practic, e imposibil ca *Dasein*-ul să fie neatent, fiindcă senzația și gândirea sunt inevitabile. Acuzația de „neatenție” nu este, în acest caz, decât acuzația „nedevenirii” într-un anumit obiect. Un tic verbal englezesc ilustrează excelent cum atenția este reformularea epistemică a devenirii: “are you following?” – „urmărești ce zic?”. În alte cuvinte, „devine gândirea ta odată cu expunerea mea?”. Această „urmărire”, sau, mai curând, „această devenire împreună” e parodiată de noul “following” (sau “subscribe”) și de noul mod de atenție – atenția virtuală. În dinamica urmării virtuale, obiectul dat în reprezentare este fracturat, iar regula omogenității materiei într-o unitate logică este violată, iar intelectul este dispersat într-o diversitate imposibil de conținut. Consecințele epistemologice sunt evidente: imaginația productivă este obliterated, fiindcă funcția ei este inutilă cât timp simțurile sunt tot timpul umplute cu un conținut. Subiectul își amputează, printr-un act de indisciplină voluntară, chiar posibilitatea de a manevra autentic, prin operații intelectuale, obiectul dat în reprezentare. Această multiplicitate oarbă întoarce subiectul la ceva foarte similar cu certitudinea sensibilă descrisă de Hegel în *Fenomenologia spiritului*, adică la acea absență totală de categorie specifică. Conștiința celui care „dă scroll”, follow și like este conștiința care constată (și îngerează) multitudinea goală, abstractă, în care alteritatea reprezentării se execută agitat și iritant (tocmai prin labilitatea și eterogenitatea ei) în reprezentările subiectului. Există totuși un cadru care se prezintă ca stabil: brandul furnizorului de feed, numele rețelei de socializare, adică demiurgul lumii virtuale. Indiferent de natura diversității de conținuturi dispuse în piața virtuală (acum personalizate pe placul fiecărui utilizator), senzația de unitate provine din constanța câtorva nume mari: Facebook, Instagram, YouTube, Twitter, TikTok. Tendința de transfer total a atenției în spațiul virtual semnalează de la sine dimensiunea ontologică a serviciului reprezentat de „feed” – un serviciu de restricție a potențialului (vezi doar emanații a ceea ce ți-a plăcut la un moment dat) și de inflație nenaturală a multiplului din interiorul restricției (vezi foarte multe variații a numitelor emanații). Conștiința consumatorului urmează, deci, transferată în „meta”, o lume artificială, în care individul e singur, atomizat, consumator pasiv, dar avid, al unui multiplu bine delimitat, dar necategorizabil. Diversitatea în continuă mișcare aruncă *Dasein*-ul într-un regim lipsit

de facticitate și, în cele din urmă, perfect incompatibil cu intelectualizarea. Transformarea împreună cu un obiect care nu se transformă, fiindcă e diversitate oarbă, confiscă subiectului posibilitatea oricărei transformări. Existența în timp a *Dasein*-ului neatent este regres sau, în cel mai bun caz, stagnare. Regresul ultim este întoarcerea la primitivismul certitudinii sensibile. Stagnarea este încremenirea la nivelul inconștienței onirice a copilului liber de responsabilitate.

Imagine: Piet Mondrian - „Composition with Gray and Light Brown” (1918); Sursa: Wikiart